

ALAPVETŐ JOGOK BIZTOSA

AZ ENSZ ÁLTAL AKKREDITÁLT NEMZETI EMBERI JOGI INTÉZMÉNY

Az alapvető jogok biztosa
mint OPCAT nemzeti megelőző mechanizmus

JELENTÉSE

az AJB-2800/2020. számú ügyben
a Heves Megyei Harmónia Egyesített Szociális Intézményben
tett látogatásával összefüggésben

Előadók: *dr. Izsó Krisztina*
 dr. Rostás Rita

Érintett szervek:

- Heves Megyei Harmónia Egyesített Szociális Intézmény

2020.

**Az alapvető jogok biztosa mint OPCAT nemzeti megelőző mechanizmus
Jelentése
az AJB-2800/2020. számú ügyben**

Előadó: dr. Izsó Krisztina

Összefoglaló

A nemzeti megelőző mechanizmus a veszélyhelyzet kihirdetéséről szóló 40/2020. (III. 11.) Korm. rendelet hatálya alatt tett látogatást a Heves Megyei Harmónia Egyesített Szociális Intézményben (a továbbiakban: Intézmény).

A látogatáskor a szakosított ellátást nyújtó szociális intézményekre vonatkozóan az országos tisztifőorvos 13305-8/2020/EÜIG számú határozatával elrendelt és 13305-16/2020/EÜIG számú, 13305-19/2020/EÜIG számú, 13305-38/2020/EÜIG számú, valamint 13305-47/2020/EÜIG számú határozataival módosított rendelkezése alapján kijárási- és látogatási tilalom volt érvényben. A látogatás célja az volt, hogy a COVID járványhelyzetben elrendelt korlátozásokra tekintettel, a megváltozott környezetben monitorozza a lakók napi tevékenységét, a külvilághoz fűződő kapcsolatát.

A látogatás további fókuszpontja volt, hogy az intézményben elhelyezett ellátottak védelme a COVID-19 vírusfertőzés szempontjából minden tekintetben biztosított-e. Megvizsgálta, hogy az Intézmény rendelkezik-e elegendő mennyiségű védőeszközzel, fertőtlenítő szerrel, és hogy azok használata során a vonatkozó útmutatások szerint jár-e el.

A vizsgálat emellett ellenőrizte a lakók ellátásának tárgyi és személyi körülményeit, és egészségügyi ellátását a veszélyhelyzet időszakában.

1. Az eljárás megindulása

A 2011. évi CXLI. törvénnyel kihirdetett, kínzás és más kegyetlen, embertelen vagy megalázó bánásmód vagy büntetés elleni egyezmény fakultatív jegyzőkönyvének (a továbbiakban: Jegyzőkönyv) 1. cikke értelmében, annak „*célja egy olyan rendszer létrehozása, amelyben független nemzetközi és nemzeti testületek – a kínzás és más kegyetlen, embertelen vagy megalázó bánásmód vagy büntetés megelőzése céljából – olyan helyszínekre látogatnak el rendszeresen, ahol embereket fosztanak meg a szabadságuktól*”.

A Jegyzőkönyv 3. cikke szerint – az 1. cikkben megfogalmazott cél megvalósítása érdekében – valamennyi „*részes állam belföldi szinten létrehoz, kijelöl vagy fenntart egy vagy több látogató testületet (a továbbiakban: nemzeti megelőző mechanizmus vagy NMM) a kínzás és más kegyetlen, embertelen vagy megalázó bánásmód vagy büntetés megakadályozása érdekében*”.

Magyarországon 2015. január 1-jétől nemzeti megelőző mechanizmusként az alapvető jogok biztosa jár el, aki az említett feladatainak teljesítése során a fogvatartási helyeken a szabadságuktól megfosztott személyekkel való bánásmódot beadvány és alapvető joggal összefüggő visszasság hiányában is rendszeresen vizsgálja.¹

A Kínzás és Más Kegyetlen, Embertelen vagy Megalázó Bánásmód vagy Büntetés Megelőző Albizottság (Subcommittee on Prevention of Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment – továbbiakban: SPT) által 2020. április 7-én elfogadott

¹ Az alapvető jogok biztosáról szóló 2011. évi CXI. törvény 39/A. § és 39/B. § (1) bekezdés

CAT/OP/10 számú Tanács² (a továbbiakban: Tanács) rámutat arra, hogy a kínzás, és a kegyetlen, embertelen, vagy megalázó bánásmód és büntetések tilalmát kivételes körülmények fennállása esetén és veszélyhelyzet során is biztosítani kell.³ A Tanács szerint az egyes országokban működő nemzeti megelőző mechanizmusok maguk dönthetnek a járványhelyzetben az általuk legmegfelelőbbnek tartott intézkedésekről.⁴ A Tanács értelmében a nemzeti megelőző mechanizmusoknak a koronavírus-járvány során a társadalmi érintkezésekre vonatkozó korlátozások figyelembevételével kell gyakorolniuk a mandátumukat.⁵

A Jegyzőkönyv 20. cikk e) pontja szerint a nemzeti megelőző mechanizmus feladatai teljesítése érdekében a felkeresni kívánt helyeket és a meghallgatni kívánt személyeket szabadon kiválaszthatja. A nemzeti megelőző mechanizmus látogatást tett a Heves Megyei Harmónia Egyesített Szociális Intézményben (a továbbiakban: Intézmény).

1.1 A látogatás helyszínének kiválasztása

Amint arra az ENSZ különleges jelentéstevője, Catalina Devandas rámutatott⁶, a fogyatékossgal élő személyek veszélyeztetett társadalmi csoportot képeznek a koronavírus járvány hatásai tekintetében, és a válság időszakában is gondoskodni kell a szükségleteik kielégítéséről. Az intézményekben elhelyezett fogyatékossgal élő személyek – a külső kontroll hiánya miatt – különösen ki vannak téve a megfertőződés veszélyének.

Az intézményekben elhelyezett fogyatékossgal élő személyek kiszolgáltatottságára az ENSZ Emberi Jogi Főbiztosa által a COVID-19 járvány időszakában kibocsátott Útmutató (Guidance) (a továbbiakban: ENSZ Útmutató)⁷ is felhívta a figyelmet.

A WHO által megfogalmazott Észrevételek⁸ az intézményekben élők COVID-19 miatti veszélyeztetettsége okaként hivatkoztak a fogyatékossgal élő személyek előzetesen is fennálló egészségi állapotára, és emellett azt is megjelölték, hogy nekik nehezebb megvalósítaniuk a távolságtartást a szociális érintkezés során, valamint az egészségügyi szolgáltatásokhoz történő hozzáférés akadályai is súlyosabban érintik őket.

A CRPD 11. cikkében a részes államok vállalták, hogy vészhelyzetekben minden szükséges intézkedést meghoznak a fogyatékossgal élő személyek védelme és biztonsága érdekében.

Az Ajbt. 1. § (3) bekezdése értelmében az alapvető jogok biztosa tevékenysége során - különösen hivatalból indított eljárások lefolytatásával - megkülönböztetett figyelmet fordít a 2007. évi XCII. törvénnyel kihirdetett, a fogyatékossgal élő személyek jogairól szóló egyezmény végrehajtásának segítésére, védelmére és ellenőrzésére. Az ENSZ Fogyatékossgal élő személyek jogainak Bizottsága és a főtítkárral különmegbízottja a

² <https://undocs.org/CAT/OP/10>

³ CAT/OP/10 Advice of the Subcommittee on Prevention of Torture to States Parties and National Preventive Mechanisms relating to the Coronavirus Pandemic (7 April 2020)

<https://undocs.org/CAT/OP/10>

I/5. pont

⁴ Advice of the SPT I/6. pont

⁵ Advice of the SPT IV/11. pont

⁶ COVID-19: Who is protecting the people with disabilities? – UN rights expert Geneva, 17 March 2020

<https://www.ohchr.org/EN/NewsEvents/Pages/DisplayNews.aspx?NewsID=25725&LangID=E>

⁷ COVID-19 AND THE RIGHTS OF PERSONS WITH DISABILITIES: GUIDANCE

https://www.ohchr.org/Documents/Issues/Disability/COVID-19_and_The_Rights_of_Persons_with_Disabilities.pdf

⁸ Disability considerations during the COVID-19 outbreak (World Health Organization)

<https://www.who.int/publications/i/item/WHO-2019-nCoV-Disability-2020-1>

fogyatékossgal és az akadálymentességgel kapcsolatban, közös nyilatkozatot adtak ki⁹, amelyben felhívták a figyelmet arra, hogy a CRPD-ben tükröződő célok és elvek alapján a fogyatékossgal élő személyek életét és jogait a COVID-19 időszakában is megfelelően védelmezni kell.

Mindezek miatt a fogyatékossgal élő személyek bentlakásos intézményeinek látogatására a nemzeti megelőző mechanizmus a járványhelyzet időszakában is kiemelt figyelmet szentelt.

1.2 A látogatás szempontjainak összefoglalása

A látogatás időpontjában hatályban volt 40/2020. (III.11.) Kormányrendelet Magyarország egész területére veszélyhelyzetet hirdetett ki. A Nemzeti Népegészségügyi Központ a 13305-8/2020/EÜIG számú határozatával 2020. március 8-tól visszavonásig – a látogatás időpontjában érvényben lévő – látogatási tilalmat rendelt el a bentlakásos szolgáltatást nyújtó szociális intézményekben. A látogatási tilalmat a Nemzeti Népegészségügyi Központ 2020. március 17-én a 13305-16/2020/EÜIG számú határozatával kiterjesztette valamennyi szakosított ellátást nyújtó szociális intézményre, egyidejűleg az intézményekből való kijárási tilalmat és felvételi zárlatot rendelt el. A látogatás időpontjában hatályos rendelkezések szerint, az országos tisztifőorvos 13305-47/2020/EÜIG módosító határozata alapján a látogatási és kijárási tilalom nem terjedt ki a gyermekvédelmi szakellátást biztosító intézményekre.

A koronavírus-járvány miatt elrendelt veszélyhelyzetben a nemzeti megelőző mechanizmus feladatának tekintette annak ellenőrzését a vizsgált intézményben, hogy az ellátottak szükségletei, és a fertőzéssel szembeni védelmük feltételei mennyiben biztosítottak. Az Intézmény látogatásának további fókuszpontját az képezte, hogy a járvány terjedésének megelőzése érdekében elrendelt intézkedések mennyiben érintették az ellátottak alapvető jogait, és a kapcsolattartásra, valamint az intézmény elhagyására vonatkozó korlátozásokat milyen módon lehetett kompenzálni.

A COVID megelőzés szempontjain alapuló, szűkebb fókuszú vizsgálatról készült alábbi jelentés a vezetőség és a személyzet más tagjai, valamint a meghallgatott ellátottak által elmondottak, továbbá az Intézmény fekvő részlegén, a tréningházban, és a lakóotthonban élők körülményeinek megtekintése alapján levont következtetéseket és megállapításokat tartalmazza.

1.3 A nemzeti megelőző mechanizmus hatásköre

A Jegyzőkönyv 4. cikk 1. pontjának értelmében az államnak a nemzeti megelőző mechanizmus látogatásait bármely, a joghatósága és ellenőrzése alatt álló helyen lehetővé kell tennie, ahol embereket valamely hatóság utasítására, kezdeményezésére, hozzájárulásával vagy elfogadásával a személyes szabadságuktól megfosztják vagy megfoszthatják. A 4. cikk 2. pontja szerint szabadságelvonás mindennemű fogvatartást vagy bebörtönzést jelent, valamint egy személy elhelyezését olyan állami vagy magántulajdonú, őrizetbe vételi környezetben, amelyet az illető valamilyen bírói, közigazgatási vagy más hatóság utasítására önként nem hagyhat el.

⁹ Joint Statement: Persons with Disabilities and COVID-19 by the Chair of the United Nations Committee on the Rights of Persons with Disabilities, on behalf of the Committee on the Rights of Persons with Disabilities and the Special Envoy of the United Nations Secretary-General on Disability and Accessibility
<https://www.ohchr.org/EN/NewsEvents/Pages/DisplayNews.aspx?NewsID=25765&LangID=E>

Tekintettel arra, hogy az Intézményben elhelyezett, fogyatékossgal élő gyermekek és fiatal felnőttek azt csak a Házirendben meghatározott módon és időkeretben hagyhatják el, annak vizsgálata a nemzeti megelőző mechanizmus hatáskörébe tartozik. A fővárosi tisztifőorvos látogatáskor érvényben lévő határozatai alapján elrendelt kijárási tilalom miatt a lakók az Otthont egyáltalán nem hagyhatták el, vagy nem tudták elhagyni.

1.4 Az érintett alapvető jogok

- *Az élethez és az emberi méltósághoz való jog:* Az emberi méltóság sérthetetlen. Minden embernek joga van az élethez és az emberi méltósághoz, a magzat életét a fogantatástól kezdve védelem illeti meg. [Alaptörvény II. cikk]
- *A kínzás és az embertelen, megalázó bánásmód tilalma:* Senkit nem lehet kínzásnak, embertelen, megalázó bánásmódnak vagy büntetésnek alávetni, valamint szolgátságban tartani. [Alaptörvény III. cikk (1) bekezdés]
- *A személyes szabadság és biztonság:* Mindenkinek joga van a szabadsághoz és a személyi biztonsághoz. [Alaptörvény IV. cikk (1) bekezdés]
- *A magánélet tiszteletben tartásához fűződő jog:* Mindenkinek joga van ahhoz, hogy magán- és családi életét, otthonát, kapcsolattartását és jó hírnevét tiszteletben tartsák. [Alaptörvény VI. cikk (1) bekezdés]
- *Törvény előtti egyenlőség:* A törvény előtt mindenki egyenlő. Minden ember jogképes. Magyarország az alapvető jogokat mindenkinek bármely megkülönböztetés, nevezetesen faj, szín, nem, fogyatékossg, nyelv, vallás, politikai vagy más vélemény, nemzeti vagy társadalmi származás, vagyoni, születési vagy egyéb helyzet szerinti különbségtétel nélkül biztosítja. [Alaptörvény XV. cikk (1) és (2) bekezdés]
- *Szociális biztonsághoz való jog:* Magyarország arra törekszik, hogy minden állampolgárának szociális biztonságot nyújtson. Anyaság, betegség, rokkantság, fogyatékossg, özvegyesség, árvaság és önhibáján kívül bekövetkezett munkanélküliség esetén minden magyar állampolgár törvényben meghatározott támogatásra jogosult. [Alaptörvény XIX. cikk (1) bekezdés]
- *Egészséghez fűződő jog:* Mindenkinek joga van a testi és lelki egészséghez. [Alaptörvény XX. cikk]
- *Szabad mozgáshoz fűződő jog.* Mindenkinek, aki törvényesen tartózkodik Magyarország területén, joga van a szabad mozgáshoz és tartózkodási helye szabad megválasztásához. [Alaptörvény XXVII. cikk (1) bekezdés]

1.5 Az alkalmazott jogszabályok, állásfoglalások, iránymutatások

- Magyarország Alaptörvénye;
- a kínzás és más kegyetlen, embertelen vagy megalázó büntetések vagy bánásmódok elleni nemzetközi egyezmény kihirdetéséről szóló 1988. évi 3. törvényerejű rendelet (UNCAT);
- a kínzás és más kegyetlen, embertelen vagy megalázó bánásmód vagy büntetés elleni Egyezmény Fakultatív Jegyzőkönyvének kihirdetéséről szóló 2011. évi CXLIII. törvény (Jegyzőkönyv);
- az alapvető jogok biztosáról szóló 2011. évi CXI. törvény (Ajbt.);
- a Fogyatékossgal élő személyek jogairól szóló Egyezmény és az ahhoz kapcsolódó Fakultatív Jegyzőkönyv kihirdetéséről szóló 2007. évi XCII. törvény (a továbbiakban: CRPD);
- a szociális igazgatásról és szociális ellátásokról szóló 1993. évi III. törvény (a továbbiakban: Szocvtv.);

- a személyes gondoskodást nyújtó szociális intézmények szakmai feladatairól és működésük feltételeiről szóló 1/2000. (I. 7.) SzCsM rendelet (a továbbiakban: SzCsM rendelet);
- a látogatás időpontjában hatályban volt, 40/2020. (III. 11.) Korm. rendelet a veszélyhelyzet kihirdetéséről;
- Advice of the Subcommittee on Prevention of Torture to States Parties and National Preventive Mechanisms relating to the Coronavirus Pandemic (adopted on 25th March 2020).

1.6 A látogatás módszere

A nemzeti megelőző mechanizmus alapvető feladata, hogy a kínzás és más kegyetlen, embertelen vagy megalázó bánásmód vagy büntetés megelőzése céljából az OPCAT 4. cikke szerinti fogvatartási helyeken a szabadságuktól megfosztott személyekkel való bánásmódot vizsgálja.

A látogatás a veszélyhelyzetből fakadó felkészülés biztosítása, valamint a fogvatartottak és a látogatócsoport tagjainak a vírusfertőzéssel szembeni védelme érdekében előre bejelentett módon történt. A Tanácsban rögzített 'do no harm' elvnek¹⁰ megfelelően a látogató csoport tagjai védő öltözetben és védő felszerelésben léptek be az Intézmény területére.

A látogatócsoport tagjai megtekintették a fekvő részleg szobáit, a lakóotthon helyiségeit, és a tréningházat. Az Intézmény személyzetének tagjait, a lakóotthon és a tréningház néhány lakóját meghallgatták, viselkedésüket megfigyelték, az ellátottakra vonatkozó dokumentációba betekintettek, és a kért iratokról fénymásolatot kaptak.

A személyes meghallgatások interjúk formájában, előzetesen kidolgozott, iránymutatásként szolgáló kérdéssor alapján valósultak meg.

A látogató csoport tagjai a személyzet három tagjával és négy elláttal készítették interjút.

A látogatás vezetője: Dr. Kozma Ákos, az alapvető jogok biztosa

A látogatás résztvevői: Dr. Izsó Krisztina jogász
Dr. Rostás Rita pszichológus

A látogatás időpontja: 2020. május 21.

1.7 Szankció tilalma

A Jegyzőkönyv 21. cikke értelmében semmilyen hatóság és tisztviselő nem rendelhet el, nem alkalmazhat, nem engedélyezhet, és nem tűrhet el semmilyen személy vagy szervezet elleni szankciót, ha az illető a nemzeti megelőző mechanizmussal akár valós, akár hamis információkat közölt, és az adott személyt vagy szervezetet semmiféle más jellegű hátrány sem érheti.

¹⁰ Advice of the SPT I/4. pont

2. Tényállás és megállapítások

2.1 Az Intézményre vonatkozó alapadatok

Az Intézmény nagy többségében halmozottan sérült ellátottak számára nyújt ápolást, gondozást. Az Otthon különleges gyermekotthonként működő részlege 6 férőhelyen gyermekvédelmi szakellátást nyújt.

Az Intézmény területén lévő tréningházban az önállóbb életre készülő, többségükben kiskorú ellátottakat helyezték el (5 lány és 6 fiú élt itt), az ugyanitt elhelyezkedő lakóotthonban pedig 12 nagykorú személy (6 férfi és 6 nő) lakott. A tréningházban vagy a lakóotthonban élő ellátottak korábban az Intézmény valamelyik másik részlegén éltek, a tréningházban élő ellátottak pedig (a nagykorúvá válásukat követően) üresedés esetén át tudnak majd kerülni a lakóotthonba.

Az egyesített Intézményhez két idősotthon is tartozik, egy 84 férőhelyes otthon Egerben, és egy 15 férőhelyes otthon Parádán.

2.2 Az ellátottak

2.2.1 Az ellátottak száma és megoszlása nem, korcsoportok, és a fogyatékoság mértéke szerint

Az Intézmény 160 férőhelyén a látogatás időpontjában 156 ellátott, közöttük 43 kiskorú élt. A legidősebb ellátott 45 éves volt. Gyermekvédelmi ellátásban két 0-3 év közötti gyermek, egy pár hónapos csecsemő és egy 1 év körüli kisgyermek élt az Intézményben.

Az ellátottak nem és korcsoportok szerinti megoszlása az alábbiak szerint alakult:

Korcsoport	Férfi	Nő	Összesen
0 – 3 éves	3	0	3
3 – 6 éves	3	3	6
6 – 14 éves	14	6	20
14 – 18 éves	7	7	14
18 – 40 éves	51	45	96
40 év fölött	9	8	17
			156

Az ellátottak között egy személy enyhe értelmi fogyatékosággal, egy személy közép súlyos értelmi fogyatékosággal élt, és 154 ellátott halmozottan sérült volt, akiknél az értelmi sérültséghez mozgás-, látás-, beszéd-, magatartászavar, vagy egyéb egészségügyi probléma, betegség társult.

A gyermekvédelmi részlegen elhelyezett két ellátott rendszeres ápolást, gondozást igényelt. Egyikük állapota javult, és nevelőszülőhöz történő kihelyezése folyamatban volt, a másik gyermek még további kezelésekre szorult.

2.2.2 Gondnokság

Az ellátottak közül 112-en álltak gondnokság alatt, közülük 18 ellátott cselekvőképességet részlegesen korlátozó, 94 ellátott cselekvőképességet teljesen korlátozó gondnokság alatt állt, egy lakó gondnokság alá helyezése pedig folyamatban volt.

2.3 Személyzet

A szakmai munkatársi állomány létszáma 115, ebből 94 volt a betöltött álláshely. Az állományban lévő dolgozók közül 10-en betegállományban vagy gyermek gondozása miatt távol voltak. A gyermekápolási szabadságon lévő munkatársak státuszának többségét helyettesítés útján be tudta tölteni az Intézmény.

A fogyatékos részlegen 62 ápoló-gondozó, a gyermekotthonban 20, a nappali ellátásban 2, az ápoló-gondozó lakóotthonban és a tréning lakásban 4-4 munkatárs dolgozott. A gyermekotthoni részleg személyi állományában a 3 ápoló-kisgyermeknevelő és 2 gondozó mellett a mentálhigiénés / fejlesztő és foglalkoztatási csoportban 3 konduktor, 6 fejlesztő pedagógus, egy úszásoktató, egy terápiás munkatárs és két segítő is dolgozott.

Az ápolók és gondozók 4 műszakban dolgoztak: délelőtti-, délutáni-, hosszú (7-19 óráig tartó)-, és éjszakai (19-7 óráig tartó) műszakban. Az egyik munkatárs elmondása szerint a hosszú műszakra többnyire hétvégén szokott sor kerülni. Az elmúlt időszakban túlórák is voltak, különösen a fekvő részlegen, a kollégák betegség miatti kisesése, vagy nyugdíjba menetele miatt. Ha bármelyik munkatárs olyan személlyel találkozott, ami valószínűsíthette a vírus terjedését, akkor nem ment dolgozni. Az érintett munkatársak szabadságon voltak, vagy ha a fertőzés gyanújának valamilyen tünetét mutatták, akkor táppénzen.

A látogatás időpontjában egy munkatárs fizetés nélküli szabadságon volt, mert nem tudta (az iskolai oktatás szünetelése miatt) a gyermeke elhelyezését megoldani.

A szakmai munkatársak mellett 38-an dolgoztak a pénzügyi-gazdasági csoportban, gazdasági- és munkaügyi ügyintézők, pénztáros, titkárnő, ételmezésvezető, szakácsok, konyhai kisegítők, karbantartók, portások, mosónők, takarítók.

A személyzet nagy része gépkocsival, kerékpárral vagy gyalog járt munkába, mindössze 1-2 munkatárs használta a tömegközlekedést.

2.4 Tárgyi feltételek

Az Intézménynek otthont adó épület földszintes és teljesen akadálymentesített volt. Az önállóbb ellátottak elhelyezését biztosító tréningház és lakóotthon egymással szemben, nagy füves területet határolva helyezkedett el.

Az 1966-ban épült épület több felújításon esett át. A festések mellett megtörtént a nyílászárók cseréje, napellenzőket és szunyoghálókat szereltek fel. A fekvő osztályon minden szobában esztétikus, szép fabútorok voltak, a pelenkázókat több helyen megemelték, hogy könnyebb legyen használni. A vizesblokk ezen a részlegen a szobákban volt elhelyezve. Mindenütt személyes tárgyak, plüss állatok, játékok voltak. A folyosóról jól felszerelt fejlesztő szobák nyíltak, amelyek a látogatáskor részben izolációs szobáknak lettek kijelölve.

Az Intézményben az ellátottak 5 részlegbe sorolva éltek: a fiúk és a lányok külön csoportot alkottak, a gyermekvédelmi és szociális (integrált) csecsemő részleg, a súlyos vagy halmozottan sérült (fekvő) osztály, továbbá a tréningház és a lakóotthon önálló részleget alkotott.

A lakóotthon két részében laktak egyik oldalon a férfiak, a másik oldalon a nők. A szobákban televízió, játékok, puzzle kirakók voltak. A női és férfi résznek közös előtere volt, mosogatógéppel felszerelt konyhával és nagy ebédlőasztallal. Mindkét oldalhoz külön mosdó helyiségek tartoztak. A tréningházban szintén volt saját konyha és ebédlő.

A meghallgatott ellátottak megerősítették, hogy maguk választhatják meg szobatársaikat. Párkapcsolat nem volt az ellátottak között, ezért sem páros szoba, sem intimszoba nem volt az Intézményben.

2.5 Egészségügyi ellátás, higiénia

Az ENSZ Fogyatékosággal élő személyek jogainak Bizottsága és a főtítkár különmegbízottja által kiadott közös nyilatkozat¹¹ 7. pontja szerint az államoknak a COVID-19 járvány időszakában a fogyatékosággal élő személyek számára másokkal azonos alapon kell biztosítaniuk az egészségügyi szolgáltatásokhoz való hozzáférést, a fogyatékoságuk miatt szükséges egészségügyi ellátást pedig folyamatosan biztosítani kell számukra.

Az Intézményben az orvosi státusz betöltetlen volt. Az ellátottakat megbízási szerződéssel foglalkoztatott orvos látta el. Az orvos napi rendszerességgel járt az Intézménybe, és 3 órát rendelt. A rendelési idő alatt bemegy a lakók szobájába is, és a fekvő ellátottakat az ágyukban vizsgálja meg. Pszichiáter szakorvos kéthetente jár az Intézménybe, és azokat az ellátottakat vizsgálja meg, akik pszichiátriai gyógyszereket szednek. Ha más szakorvosi vizsgálat szükségessége merül fel, akkor elviszik a rendelőbe a lakókat.

Az ellátottak számára az egészségügyi ellátás szükség esetén a veszélyhelyzetben is elérhető volt. Kívánatos lenne azonban, hogy az Intézmény saját orvossal rendelkezzen, és az intézményi orvos – különös tekintettel a fertőzés megjelenésének veszélyére – folyamatosan jelen legyen.

Az Intézmény rendelkezett a COVID-19 fertőzés elkerülése érdekében kialakított intézményi szabályzattal. A szabályzatban az Intézmény felelős személyeket jelölt ki a járványügyi megelőzés miatt előírt alábbi feladatok ellátására:

- a mindenkor érvényes eljárásrend követése és annak alapján a helyi eljárásrend összeállítása;
- a fertőzésre jellemző tüneteket mutató ellátottak észlelése és bejelentése;
- a gyanús esetek elhelyezése, ellátása;
- a szükséges képzések, a kézhigiénia és az egyéni védőeszköz használatára vonatkozó gyakorlati képzés lebonyolítása;
- a megfelelő kézfertőtlenítő szerek és egyéni védőeszközök biztosítása;
- az ellátás folyamatoságának biztosítása a dolgozók megfertőződése esetén;
- a népegészségügyi hatóság tájékoztatásának figyelemmel kísérése;
- az ápolási feladatok oktatása;
- a látogatási tilalomról szóló tájékoztatók kihelyezése;
- a kézfertőtlenítés, a köhögési etikett betartása, az erre való figyelemfelhívás;
- a kórházból visszatérő gondozottak megfigyelése, izolációjuk biztosítása 14 napig;
- a COVID-19 tünetekkel kapcsolatosan a gondozottak napi megfigyelése;
- a munkavállalók tájékoztatása.

A vezetőség elmondása szerint a személyzet tagjai megpróbálták elmagyarázni az előírt intézkedések szükségességét, a távolságtartás fontosságát azoknak az ellátottaknak, akik ezt meg tudták érteni. A higiénia betartásának, a helyes kézmosás menetének elmagyarázását piktogramok is segítették.

Az Intézmény a felületek fertőtlenítéséhez szükséges eszközökkel, és a megelőző védő felszerelésekkel (maszk, kesztyű) elegendő mennyiségben rendelkezett. A bejáratnál

¹¹ Joint Statement: Persons with Disabilities and COVID-19 by the Chair of the United Nations Committee on the Rights of Persons with Disabilities, on behalf of the Committee on the Rights of Persons with Disabilities and the Special Envoy of the United Nations Secretary-General on Disability and Accessibility
<https://www.ohchr.org/EN/NewsEvents/Pages/DisplayNews.aspx?NewsID=25765&LangID=E>

alkoholos kézfertőtlenítő került elhelyezésre, papírtörölő minden mosdó helyiségben volt. Rendszeres volt a takarítás, a kilincseket naponta többször fertőtlenítették.

Az ellátottaknak a környezetükre és a higiéniaira vonatkozó tevékenységeik heti és havi rendszerességgel, naponkénti beosztással történtek. Hétfőn a szobák, kedden a szekrények rendbetétele, szerdán és vasárnap délelőtt borotválkozás, csütörtökön délután körömvágás, pénteken délután a kerekesszék takarítása zajlott. Kéthetente szombatonként új ágyneműt húztak a lakóknak. Pizsama és törölköző csere, papucsmosás, a fogmosó pohár súrolása, hajmosás és fültisztítás heti rendszerességgel történt.

A látogatás időpontjáig a fertőzés nem jelentkezett az Intézményben.

A vírusfertőzés megakadályozása vonatkozásában az Intézmény eleget tett az Emberi Erőforrások Minisztériuma által kiadott, a látogatás napján hatályos, 2020. március 22-én kelt Útmutatásban foglaltaknak, és az Intézmény által kiadott szabályzat összhangban volt a 2020. április 3-i, a bentlakásos szociális intézmények COVID-19 fertőzéssel kapcsolatos felkészülési és infektókontroll feladataira vonatkozó iránymutatással (a szabályzat magában foglalta az iránymutatás mellékleteit).

A járvány terjedésének megelőzését is szolgáló higiénia biztosítása tekintetében a látogató csoport alapvető joggal összefüggő visszásságra utaló körülményt nem tapasztalt.

2.6 Foglalkoztatás, napirend

A súlyos és halmozottan sérült lakók fizikai-, mentális-, és pszichés állapotának javítása speciálisan kialakított konduktív fejlesztés keretében történt, amelynek során a munkatársak az egyéni igényekhez, képességekhez alkalmazkodva segítették az ellátottakat.

Az ellátottak egy része „külső” óvodába és iskolába van beíratva, integráltan folyik a képzésük. Akiket állapotuk miatt lehetséges, játszóházba is elvisznek, mert az egészséges gyermekekkel történő együttlét előreviszi a fejlődésüket. Ezek a külső foglalkozások a látogatás időpontjában a járványhelyzet miatt szüneteltek, és távoktatás zajlott. Az egyik iskoláskorú kislány – akivel az Intézmény egyik munkatársa foglalkozott – megmutatta a látogató csoport tagjának a feladatát, ügyesen összeolvasta a betűket.

Az Intézmény saját medencével rendelkezett, amelyet szakképzett úszásoktató segítségével vesznek igénybe a gyermekek és a fiatalok egyéni vagy kis csoportos formában. A járványhelyzet miatt a látogatás időpontjában az úszómedence nem üzemelt, és az úszás oktatás helyett torna foglalkozások voltak.

A lakók egy része idényjelleggel lovagolhatott. Kutyaaterápiás foglalkozás minden részleg ellátottjai számára 2 hetente 2 órában zajlik, ami elősegíti az értelmi, érzelmi- és szociális fejlődésüket.

A 0-3 év közötti gyermekek számára korai fejlesztés történik tervszerűen felépített program keretében. Ezen túlmenően ezekkel a gyerekekkel lehetőség szerint az intézményi pedagógusok is foglalkoznak.

A jobb mozgásképességgel rendelkező ellátottak tánc-, színjátszó szakkörön, és zenekar működésében vehettek részt.

A lakók a hitéleti tevékenységüket katolikus papok segítségével gyakorolhatják. Az egyházi ünnepekre szívesen készülnek, együtt gyertyát gyújtanak, imádkoznak, énekelnek.

Az Intézmény fontosnak tartja a különböző generációk egymáshoz közelítését, közös rendezvények szervezését az idősök otthonában lakókkal is. A járványhelyzet miatt ilyen eseményekre az elmúlt időszakban nem került sor, és a látogatáskor az Intézményen belüli

csoporthoz sem volt lehetséges az átjárás. A levegőzés minden osztályon a hozzá tartozó teraszon történt, a nagy közös udvart, a jól felszerelt játszóteret sem használták.

Az ellátottak napirendje az egyes csoportbeosztásokhoz igazodott. A fekvő részlegen a reggeli átadás-átvételt követően az ellátottak fürdetése, a reggelihez történő előkészítése zajlik. A reggelit követően vannak a foglalkoztatások, a fejlesztéseket a gyógypedagógusok, konduktorok végzik a gondozónővel egyeztetve, a lakók egészségügyi állapotához alkalmazkodva. A pénteki napokon zene terápia foglalkozás van.

A délelőtti órákban az időjárásnak megfelelően levegőztetés is történik. Az orvosi vizit során a gondozók tájékoztatják az orvost az ellátottak egészségügyi állapotáról.

Az ebédhez előkészülést követően az ebédeltetés és gyógyszerelés történik, az ebédet csendes pihenő követi. A délutáni uzsonna után kötetlen szabadidős tevékenység zajlik, amelynek során az ellátottakat kocsiba, a nyári időszakban hintaágyba ültetik, közben egyéni beszéd-, játék- és mozgásfejlesztés, CD hallgatás, társasjáték, mesekönyv-nézegetés, rajzolás történik.

A vacsorát megelőzően a gondozási feladatok elvégzése, pelenka csere zajlik, majd a vacsoráztatást, gyógyszerelést, mosdatást követően fény, illat és halk zene segítségével próbálnak nyugodt hangulatot teremteni az esti alváshoz. Igény szerint tévézés is történhet.

A látogató csoport a fekvő osztály megtekintésekor tanúja volt annak, hogy a gondozók az ellátottakat a szobákhoz tartozó teraszokon szeretetteljes, családias légkörben levegőztették.

A fekvő részlegen elhelyezett ellátottak foglalkoztatása és napirendje vonatkozásában a látogató csoport alapvető joggal összefüggő visszásságra utaló körülményt nem tapasztalt.

A lakóotthon egyik, 15 éve itt élő lakója arról számolt be, hogy amióta nem lehet kijárni az Intézményből, a napközbeni elfoglaltságaik többnyire futball, beszélgetés, zenehallgatás. Nagyon várja, hogy vége legyen a járványnak, mert akkor el lehetne menni „mindenhova” – a városba, vagy kirándulni.

A fejlesztő foglalkozás az ellátottak részére helyben, a kerámia-, kosárfonó-, vagy szövő műhelyben történt. Néhány ellátott a mosodában dolgozott. Ezek a tevékenységek a látogatás időpontjában is folytak. Azok azonban, akik az Intézmény másik részlegén takarítottak, a járványhelyzet miatt nem tudtak munkát végezni, mert a csoportok közötti átjárás nem volt megengedett, a fertőzés megelőzése érdekében.

A külső programok (kirándulások, Pince színház rendezvényei, nyári üdülések) is elmaradtak. Az intézményen belül tartott foglalkozások, szakkörök egy része is szünetelt, mert a vezetőjük nem jöhetett be, vagy nem tudott alapanyagot beszerezni.

A látogatás időpontjában az ellátottak a tréningház előtti kiskertben kertészkedtek, a lakóotthon előtti teraszon pedig két asztalnál levendulát tördelve beszélgettek. Volt, aki a hintaágyban pihent. Néhányan a két épület közötti füves területen futballoztak, játszottak.

A lakóotthon lakói a kerámia foglalkozásokon készített tárgyakat is megmutatták.

2.7 A kapcsolattartás korlátozottsága

Az országos tisztifőorvos látogatáskor hatályos határozatai alapján az Intézményben látogatási és kijárási tilalom volt érvényben, ami nem vonatkozott a gyermekvédelmi szakellátásban lévő gyermekekre. Gyermekvédelmi szakellátásban két kicsi gyerek – egy pár hónapos csecsemő és egy 1 év körüli kisgyermek – volt, nekik nem volt kapcsolattartásuk, így

a látogatási- és kijárási tilalom ilyen típusú intézményekre történt feloldása a gyakorlatban nem érintette az Intézményt.

A vezetőség arról számolt be, hogy a látogatási tilalom miatt a szülőknek „kérésükre” fotót küldtek. Hasonlóan, a Skype útján történő kapcsolattartásra van lehetőség, ha arra vonatkozóan a hozzátartozók részéről „igény merül fel”. Az ellátottak mintegy felének volt családi kapcsolata, a járványidőszakot megelőző kapcsolattartás tekintetében az Intézmény vezetője kiemelte, hogy volt olyan ellátott, akit hetente látogattak, vagy hazavittek a nyári időszakban.

A beszámoló alapján a látogató csoport benyomása az volt, hogy az Intézményben élő ellátottak kapcsolattartása ritka, és sokuknak a járványidőszakot megelőzően sem volt valódi, szeretetteljes találkozási a hozzátartozóival. A járványidőszak ezt a helyzetet nehezítette, hiszen személyes kapcsolat hiányában a Skype, a telefon nem tud a sérült gyermekekkel valódi kommunikációt jelenteni. A szülők számára küldött fénykép pedig nyilvánvalóan nem kapcsolattartás a gyermekek számára.

Az intézményi légkörben élők számára, különösen a gyermekek fejlődéséhez, de a fogyatékossgal élő fiatal felnőttek kiegyensúlyozott életéhez is elengedhetetlen, hogy a korábbi családi kapcsolataikhoz fűződő kötelékek megmaradjanak. Ennek előmozdítása, a hozzátartozókkal történő kapcsolatfelvétel, a kétoldalú kommunikáció ösztönzése az Intézménynek is feladata. A látogatások hiányában a Skype, a telefonok, a levelek gyakoribbá válása, használatuknak segítése, és akár a hozzátartozóktól érkező érdeklődésnek, a tőlük kapott híreknek, fényképeknek az ellátottakkal való megosztása, a róluk való beszélgetés is segíthet az ellátottaknak abban, hogy érezzék a velük való családi törődést.

Az Intézmény a látogatási tilalom miatt kimaradó személyes kapcsolattartás pótlása érdekében nem biztosította a lehetséges kapcsolattartási formák változatosságát, ami az ellátottaknak a testi és lelki egészséghez fűződő jogával összefüggő visszasságot okozott.

3. Összefoglalás

Az Intézményben tett látogatás célja elsősorban az volt, hogy az itt élő ellátottak körülményeit a járványhelyzetre tekintettel vizsgálja.

Az Intézmény megtette a szükséges óvintézkedéseket annak érdekében, hogy a COVID-19 fertőzést távol tartsa. Az épület helyiségeit, a folyosókat rendszeresen takarították, a felületeket folyamatosan fertőtlenítették. A látogatás idejéig ezek az intézkedések abból a szempontból sikeresnek tekinthetők, hogy nem volt fertőzött személy az intézményben.

A fertőzés megelőzésére irányuló intézkedések miatt az ellátottak nem közlekedhettek szabadon az Intézményen belül, emiatt többen nem tudtak dolgozni, a nagy játszótéren nem lehettek együtt, óvodába, iskolába nem járhattak. A lakók a külvilágtól történt elzártság mellett az intézményi léten belül is korlátokat éltek meg. A látogatás tapasztalata alapján a látogatások elmaradása mellett az Intézményen belüli élet megváltozása is frusztrációt okozott az ellátottakban.

Az ellátottak közül sokaknak nem volt családi kapcsolata, nekik a látogatási tilalom bevezetése előtt sem voltak látogatóik. A kapcsolattartás teljes hiánya, rendszertelensége, majd a bevezetett tilalom miatt valamennyi ellátott számára történt elmaradása az ellátottak számára lelki terhet jelentett.

4. Ajánlások, javaslatok

I. A látogatás megállapításaival összefüggésben az Ajbt. 32. § (1) bekezdése alapján az NMM felkéri

az Intézmény vezetőjét, hogy

1. az intézményi orvosi állás betöltésének problémáját az álláspályázat folyamatos közzététele útján tartsa napirenden;
2. a családi kapcsolatok életben tartása érdekében a látogatási tilalom időszakában is ösztönözze az ellátottak és hozzátartozóik közötti kommunikáció minél gyakoribb és változatos csatornákon történő megvalósulását.

Budapest, 2020. az elektronikus dátumbélyegző szerint

Dr. Kozma Ákos

Melléklet

1. számú kép: Szoba a fekvő részlegen

2. számú kép: Bútorok a fekvő részleg szobájában

3.számú kép: Fürdő a szobában a fekvő részlegen

4.számú kép: Játékok a fejlesztő szobában

5.számú kép: Levegőző terasz

6.számú kép: Kiskert a tréningház előtt

7.számú kép: Női hálószoba a lakóotthonban

8. számú kép: Fürdőszoba a lakóotthonban

9. számú kép: Játékok a lakóotthonban

10. számú kép: Puzzle falikép